

SERBISHTJA SI GJUHË JOAMTARE

NË BUJANOC, PRESHEVË DHE MEDVEGJË:
NXËNËSIT PA TEKSTE, MËSUESIT ME
MATERIALE TË IMPROVIZUARA



Përmbajtja

1. HYRJE DHE KUADRI METODOLOGJIK	3
2. SHKOLLAT DHE ORGANIZIMI I MËSIMIT	3
3. PËRVOJAT E NXËNËSVE DHE TË RINJVE	4
4. PERSPEKTIVA E MËSUESVE	7
5. KU PËRPUTHEN PËRVOJAT E TË RINJVE DHE MËSUESVE	7
6. ÇFARË TREGOJNË TË DHËNAT E INSTITUCIONEVE	8
7. GJUHA SI URË, JO SI BARRIERË	8
8. PËRFUNDIM DHE REKOMANDIME	9

SERBISHTJA SI GJUHË JOAMTARE NË BUJANOC, PRESHEVË DHE MEDVEGJË: NXËNËSIT PA TEKSTE, MËSUESIT ME MATERIALE TË IMPROVIZUARA

1. HYRJE DHE KUADRI METODOLOGJIK

Ky raport analizon përvojat, nevojat dhe sfidat e të rinjve dhe mësuesve lidhur me mësimin, mësimdhënien dhe përdorimin e serbishtes si gjuhë joamtare në Bujanoc, Preshevë dhe Medvegjë. Vëmendje e veçantë i kushtohet asaj se sa mësimi u përgjigjet nevojave të nxënësve, me çfarë vështirësish përballen ata gjatë mësimin dhe komunikimit të përditshëm, si dhe kushteve në të cilat mësuesit zhvillojnë mësimin e kësaj lënde.

Anketat online kanë përfshirë perspektivat e nxënësve, mësuesve dhe profesorëve nga Presheva dhe Bujanoci, ndërsa komunave të Preshevës, Bujanocit dhe Medvegjës u është dërguar kërkesë për ofrimin e të dhënave mbi mësimin e serbishtes si gjuhë joamtare. Një pjesë e të dhënave të kërkuara nuk është dorëzuar deri në momentin e publikimit të raportit.

Pyetësorët kanë përfshirë përvojat me mësimin, përdorimin e teksteve dhe materialeve të tjera mësimore, fondin e orëve, mbështetjen profesionale për mësuesit, si dhe përdorimin e gjuhës serbe jashtë shkollës, gjatë vazhdimin të arsimit dhe në jetën e përditshme.

Anketa është konceptuar me qëllim që të pasqyrojë drejtpërdrejt zërin autentik të pjesëmarrësve, përvojat reale nga klasa, pengesat e përditshme, si dhe rekomandimet për përmirësimin e procesit mësimor.

Shënim mbi mostrën: Gjetjet bazohen në përgjigjet e pjesëmarrësve në anketë dhe nuk mund të konsiderohen përfaqësuese për të gjithë të rinjtë dhe mësuesit në Bujanoc dhe Preshevë. Qëllimi i raportit është të identifikojë hapësirat për përmirësimin e procesit mësimor dhe ngritjen e cilësisë së arsimit në komunat e Preshevës, Bujanocit dhe Medvegjës

2. SHKOLLAT DHE ORGANIZIMI I MËSIMIT

Të dhënat e komunave të Bujanocit, Preshevës dhe Medvegjës japin një pasqyrë të shkollave ku mësimi zhvillohet në gjuhën shqipe, numrit të nxënësve, fondit të orëve dhe stafit mësimor për lëndën e serbishtes si gjuhë joamtare.

- **Arsimi i mesëm:** Mësimi në gjuhën shqipe organizohet në katër shkolla të mesme.

Në Bujanoc, në SHM “Sezai Suroi”, mësimi zhvillohet në gjuhën shqipe dhe mësimet i vijnë 635 nxënës.

Në Preshevë, Gjimnazi “Skënderbeu” dhe Shkolla e Mesme Teknike “Presheva” kanë paralele në gjuhën shqipe dhe serbe: mësimin në shqip e ndjekin 550 nxënës të Gjimnazit dhe 379 nxënës të Shkollës Teknike.

Në Shkollën Teknike “Nikola Tesla” **në Medvegjë,** mësimi zhvillohet gjithashtu në të dyja gjuhët, ndërsa në vitin shkollor 2025/2026 mësimin në shqip e kanë ndjekur 19 nxënës.

Në shkollat e mesme në Preshevë dhe Medvegjë, serbishtja si gjuhë joamtare zhvillohet me dy orë në javë, ndërsa për SHM “Sezai Suroi” **Komuna e Bujanocit nuk ka dorëzuar të dhëna mbi fondin e orëve.**

- **Arsimi fillor:** Mësimi në gjuhën shqipe organizohet në 16 shkolla fillore në territorin e tri komunave.

Në **Bujanoc** janë gjashtë shkolla fillore në të cilat mësimet i ndjekin gjithsej 1.442 nxënës, ndërsa në katër shkolla fillore mësimi zhvillohet në gjuhën serbe.

Në **Preshevë**, mësimin në gjuhën shqipe e ndjekin 2.302 nxënës të shkollave fillore. Mësimi zhvillohet në gjuhën shqipe në gjashtë shkolla fillore, ndërsa SHF “9 Maji” ka paralele në gjuhën shqipe dhe serbe.

SHF “Vuk Karaxhiq” e zhvillon mësimin në gjuhën serbe.

Në **Medvegjë**, mësimi në gjuhën shqipe organizohet në tri shkolla fillore, por në kushte të ndryshme: në SHF “Jabllanica e Epërme” ekziston një klasë e kombinuar në gjuhën shqipe, të cilën e ndjekin dy nxënës.

Në SHF “Zenel Hajdini”, mësimi në shqip zhvillohet në shkollën amë në Tupallë dhe në paralelen e ndarë në Kapit, ndërsa në Gjylekar mësimi zhvillohet në gjuhën serbe.

Në SHF “Banja e Sijarinës” ekzistojnë nëntë paralele me mësim në shqip dhe tetë me mësim në serbisht. Shkolla ka 36 nxënës, prej të cilëve, sipas të dhënave të dorëzuara, 20 janë serbë dhe 16 shqiptarë.

Serbishtja si gjuhë joamtare

Në Preshevë, këtë lëndë e japin 30 mësues, ndërsa në shkollat fillore me mësim në gjuhën shqipe fondi i orëve është dy orë në javë në klasën e parë dhe të dytë dhe tre orë në javë nga klasa e tretë deri në të tetën.

Komuna nuk disponon të dhëna mbi kualifikimet e mësuesve dhe as mbi zhvillimin e tyre profesional. Gjithashtu, ajo thekson se aktualisht nuk financon apo zbaton programe mbështetëse për përmirësimin e njohurive të serbishtes si gjuhë joamtare.

Në katër shkolla në Medvegjë, këtë lëndë e japin gjithsej gjashtë mësues, por kualifikimet e tyre ndryshojnë.

Në SHF “Jabllanica e Epërme”, lëndën e jep një mësues me nivelin VI të shkollimit, me profesion ekonomist, ndërsa në SHF “Zenel Hajdini” mësimin e zhvillon një mësues me diplomë në drejtësi.

Në SHF “Banja e Sijarinës”, lëndën e japin një filolog i diplomuar i gjuhës dhe letërsisë serbe, një profesor i diplomuar (master) i gjuhës dhe letërsisë në programin studimor Letërsia Serbe, si dhe një profesor i diplomuar (master) i gjuhës dhe letërsisë angleze. Shkolla thekson se këta mësues janë angazhuar përkohësisht për shkak të mungesës së kuadrit profesional për zhvillimin e mësimin të kësaj lënde.

Në Shkollën Teknike “Nikolla Tesla”, gjatë një pjese të vitit shkollor 2025/2026, mësimin e ka zhvilluar përkohësisht një person pa kualifikimin e duhur, ndërsa në vitin shkollor 2026/2027 lëndën e ka marrë përsipër një profesor i diplomuar i gjuhës dhe letërsisë serbe. Dy mësues nga SHF “Banja e Sijarinës” kanë ndjekur trajnim për zbatimin e planit dhe programit të Serbishtes si gjuhë joamtare.

Për Bujanocin, Komuna nuk ka dorëzuar të dhëna mbi numrin e mësuesve të kësaj lënde, kualifikimet e tyre, fondin e orëve apo zhvillimin e tyre profesional.

3. PËRVOJAT E NXËNËSVE DHE TË RINJVE

Struktura demografike

- **Përfaqësimi gjinor:** Nga 11 të rinj të anketuar, nëntë janë nxënës (81,8%), një është nxënës (9,1%), ndërsa një i anketuar nuk ka dashur të deklarohet për gjininë (9,1%).

- **Shtrirja gjeografike:** Në anketë kanë marrë pjesë shtatë të rinj nga Bujanoci (63,6%) dhe katër nga Presheva (36,4%).
- **Niveli arsimor:** Nga 11 të anketuarit, pesë ndjekin vitin e dytë të shkollës së mesme (45,5%), tre vitin e katërt (27,3%), dy vitin e tretë (18,2%), ndërsa një i anketuar ndjek një specializim (9,1%).

Përdorimi i gjuhës serbe jashtë shkollës dhe problemet kryesore në përvetësimin e gjuhës

Shumica e të rinjve e përdorin gjuhën serbe jashtë mësimit shumë rrallë: katër të anketuar (36,4%), ndërsa tre (27,3%) e përdorin disa herë në javë. Dy (18,2%) e përdorin disa herë në muaj, një i anketuar (9,1%) thotë se nuk e përdor kurrë, ndërsa një tjetër (9,1%) thotë se nuk flet serbisht sepse nuk e njeh gjuhën.

Se sa u mungojnë të rinjve mundësitë për ta përdorur serbishten në jetën e përditshme, ndoshta më së miri e ilustron përgjigjja e një të anketuari nga Presheva, i cili propozon:

“Që të kemi më shumë të punësuar serbë, për shembull në dyqane dhe në vende të jetës së përditshme.”

Përgjigjja tregon se ka pak situata spontane në të cilat të rinjtë mund ta dëgjojnë dhe përdorin serbishten jashtë shkollës.

Në përgjigje thuhet se gjuha serbe është e nevojshme në situata të ndryshme të jetës së përditshme: gjatë nxjerrjes së dokumenteve dhe komunikimit në komunë, polici dhe gjykata, gjatë vizitave në qendrën shëndetësore, spital apo ambulancë, gjatë blerjeve, pagesës së faturave, kalimit të kufirit dhe orëve të vizitjes, si dhe në komunikim me miqtë, bashkëqytetarët dhe bashkëmoshatarët e kombësisë serbe.

Si problemet më të mëdha në përvetësimin e gjuhës veçohen të folurit dhe biseda (54,5%), si dhe gramatika (54,5%). Vështirësitë me rasat, fjalorin dhe të kuptuarit i përmendin nga 27,3% e të anketuarve, ndërsa leximi nuk është shënuar si problem.

Disa nxënës theksojnë se kanë bazë të mirë, por pasiguria në gramatikë i pengon të ndihen plotësisht të lirë në bisedë me folësit amtarë:

„Për mua komunikimi është shumë i rëndësishëm. Kur gjatë bisedës dëgjoj fjalë të reja, më është më e lehtë t’i mësoj sesa t’i mësoj nga fjalori.”

„Leximi është më pak i dobishëm, sepse dimë të lexojmë, por na duhet më shumë komunikim.”

„Ndjehem mirë, mund të zhvilloj bisedë, vetëm se ndonjëherë mund të ngec.”

„Më pengon nëse gaboj diku, sepse kjo nuk është gjuha ime amtare.”

Të tjerëve u paraqesin vështirësi shpejtësia e të folurit dhe gjetja e fjalëve të duhura:

„Flasin shpejt dhe më duhet kohë që t’i kuptoj saktësisht, por e kuptoj shumë qartë se çfarë duan të thonë.”

„Ndjehem shumë mirë. Më pengon që nuk mund t’i gjej shpejt fjalët, edhe pse e kuptoj çfarë flasin.”

Te një pjesë e të anketuarve, barriera është më e theksuar:

„Mendoj se nuk di fare dhe se vjen deri te keqkuptimet.”

„Nuk mund të flas lirshëm me një person që serbishten e ka gjuhë amtare.”

Në përgjigjet e tyre, të rinjtë theksojnë se u nevojitet më shumë punë praktike, biseda dhe aktivitete që mundësojnë përdorimin e gjuhës, si dhe më shumë vëmendje nga mësuesit ndaj nxënësve që e njohin më pak serbishten. Disa nga përgjigjet janë:

„Duhet të punësojnë profesorë që me të vërtetë duan të na mësojnë gjuhën.”

„Të punohet në klasë me të gjithë, jo vetëm me ata që e dinë më mirë gjuhën serbe.“

Theksohet rëndësia e trajtimit të barabartë dhe krijimit të një mjedisi ku komunikimi zhvillohet natyrshëm:

„Të ekzistojë mundësia që të flitet më shumë edhe në shqip edhe në serbisht, që të mos mungojë komunikimi i përbashkët, të mos jetë vetëm njëanshëm.“

Në pyetjen se sa ndikojnë kontakti dhe aktivitetet e përbashkëta me të rinjtë që flasin serbisht në njohjen e gjuhës, shumica e të anketuarve përgjigjen se ndikojnë „shumë“, „me të vërtetë shumë“ ose „mirë“, por ka edhe përgjigje si „pak“ dhe „50/50“.

Kur janë pyetur se çfarë mund të bëjnë shkollat dhe institucionet për t’u mundësuar të rinjve ta mësojnë më mirë serbishten, aktivitetet e përbashkëta shfaqen në disa përgjigje:

„Ekskursionë.“

„Të bëjmë aktivitete të përbashkëta, serbë dhe shqiptarë.“

„Duhet të mundësohen aktivitete të shumta me të rinjtë që serbishten e kanë gjuhë amtare.“

Te një numër më i vogël i të anketuarve shfaqen përgjigje të rezervuara si „pak“ ose „gjysmë-gjysmë“, ndërsa përgjigjet e tjera tregojnë se komunikimi i drejtpërdrejtë dhe përdorimi i gjuhës në situata të natyrshme mund të ndihmojnë më shumë në kapërcimin e barrierave gjuhësore sesa vetëm mësimi teorik.

Ndër propozimet përmenden orë shtesë dhe punëtori, më shumë biseda dhe situata praktike, lojëra dhe kuize, filma, seriale, muzikë dhe përmbajtje digjitale. Nxënësit përmendin edhe nevojën që fjalët e panjohura të shpjegohen më shumë, duke përfshirë kuptimin e tyre në gjuhën shqipe kur është e nevojshme.

Dallimin ndërmjet njohurive të fituara në shkollë dhe mësimi të pavarur shtesë e tregon veçanërisht përgjigjja e një të anketuari:

„Me njohuritë e serbishtes që kam fituar në shkollë do të më ishte e vështirë, por meqë edhe vetë, nga dëshira ime, kam mësuar përmes internetit dhe librave (romaneve), besoj se do të më ishte më e lehtë. Vështirësia më e madhe do të ishte të mos përsëris të njëjtat fjalë, por të mund të përdor edhe fjalë më të rralla.“

Planet për vazhdimin e arsimit tregojnë se të rinjtë po shqyrtojnë destinacione të ndryshme. Në përgjigje përmenden Prishtina, Tirana, Shkupi, Stambolli, si dhe qytete të tjera jashtë vendit.

Një pjesë e të anketuarve shprehimisht thonë se nuk planifikojnë të studiojnë në Serbi, ndërsa të tjerë e marrin parasysh këtë mundësi.

Në zgjedhjen e vendit të studimeve ndikojnë faktorë të ndryshëm: cilësia e arsimit, programi i dëshiruar i studimeve, gjuha e mësimi, mundësitë e punësimit, largësia dhe shpenzimet. Njohja e gjuhës serbe, për disa të anketuar, ndikon në zgjedhjen e vendit të studimeve, ndërsa të tjerë thonë se ka ndikim të vogël ose nuk ndikon aspak.

Një pjesëmarrëse thotë se, edhe sikur ta fliste serbishten rrjedhshëm, do të zgjidhte të studioje në gjuhën e saj amtare, në shqip.

Prandaj, njohja e serbishtes nuk mund të shihet si faktori i vetëm që përcakton se ku do ta vazhdojnë arsimin të rinjtë.

Në pyetjen se çfarë mbështetjeje do t’u nevojitej nëse do të studionin në Serbi, të anketuarit thonë:

„Do të më duhej ta di më mirë gjuhën.“

„Të mësoj mirë gjuhën.“

„Kursevi i socializimit.“

„Akomodim në konvikt. Më duhet gjuha.“

Përgjigjet tregojnë kështu nevoja gjuhësore, shoqërore, logjistike dhe financiare të të rinjve që dëshirojnë të vazhdojnë shkollimin në Serbi.

.

4. PERSPEKTIVA E MËSUESVE

Në anketën e mësuesve morën pjesë dy mësues. Ata kanë arsimim në fushën e gjuhës dhe letërsisë serbe dhe përvojë në zhvillimin e mësimit të serbishtes si gjuhë joamtare.

Për shkak të numrit të vogël të pjesëmarrësve, përgjigjet e tyre nuk mund të konsiderohen përfaqësuese për përvojat e të gjithë mësuesve të kësaj lënde në Bujanoc, Preshevë dhe Medvegjë.

Fondi i orëve dhe programi mësimor

Të dy mësuesit theksojnë nevojën për rritjen e fondit të orëve. Në përgjigjet e tyre veçohet nevoja për përshtatjen e pjesës së programit që lidhet me letërsinë, si dhe vështirësitë e nxënësve në përvetësimin e gjuhës dhe komunikimin e përditshëm.

Njëri prej mësuesve e vlerëson nivelin e njohjes së gjuhës nga nxënësit në nivelin A2, duke shtuar se ndërmjet nxënësve ka dallime në varësi të njohurive të mëparshme.

Nxënësit pa tekste, mësuesit kërkojnë materiale të tjera

Në përgjigjet e të dy mësuesve, mungesa e teksteve paraqitet si një nga problemet më të theksuara. Në këto kushte, mësuesit mbështeten në burime të tjera dhe i përshtatin vetë materialet për punë. Ndër materialet e përdorura përmenden tekste dhe doracakë të ndryshëm, materiale nga interneti, fotografi dhe fletë pune.

Në propozimet për përmirësimin e mësimit, të dy mësuesit veçojnë nevojën për tekste të përshtatshme. Njëri shton nevojën për materiale gramatikore, ndërsa tjetri propozon përdorimin e fotografive nga situata të përditshme si materiale për mësimin praktik të gjuhës.

Zhvillimi profesional

Përgjigjet e dy mësuesve dallojnë kur bëhet fjalë për mundësitë për zhvillim profesional. Njëri thotë se ka „shumë seminare dhe trajnime“ dhe i vlerëson ato si të qasshme dhe të zbatueshme, ndërsa tjetri thotë se trajnimet mungojnë. Përgjigjet e tyre tregojnë përvoja të ndryshme sa i përket qasjes në mundësitë për zhvillim profesional.

Aktivitetet e përbashkëta

Dallime ka edhe në përgjigjet për aktivitetet që u mundësojnë nxënësve kontaktin me gjuhën serbe dhe përdorimin e saj jashtë mësimit të rregullt. Njëri mësues thotë se ka shumë punëtori, ndërsa tjetri mendon se aktivitetet e përbashkëta i ndihmojnë nxënësit, por se nuk ka mjaftueshëm aktivitete të tilla. Këto përgjigje mbështesin rëndësinë e përdorimit praktik të gjuhës, por jo pretendimin se aktivitete të tilla mungojnë në të gjitha shkollat dhe për të gjithë nxënësit në të njëjtën masë.

5. KU PËRPUTHEN PËRVOJAT E TË RINJVE DHE MËSUESVE

Edhe pse numri i vogël i mësuesve nuk lejon nxjerrjen e përfundimeve më të gjera, përgjigjet e dy grupeve tregojnë disa tema të përbashkëta:

Më shumë të folur dhe përdorim praktik

Të rinjtë i shohin të folurit dhe bisedën si ndër vështirësitë kryesore, ndërsa mësuesit theksojnë nevojën për përdorim më praktik të gjuhës.

Të rinjtë kërkojnë më shumë biseda, situata praktike dhe aktivitete, ndërsa mësuesit, ndër ndryshimet e nevojshme, veçojnë rritjen e fondit të orëve dhe përshtatjen e programit.

Tekste dhe materiale

Mungesa e teksteve veçohet si problem. Mësuesit përdorin materiale alternative, si doracakë, materiale nga interneti, fotografi dhe fletë pune.

Kontakti dhe aktivitetet e përbashkëta

Të rinjtë dhe mësuesit përmendin aktivitetet e përbashkëta si mundësi për përdorimin praktik të gjuhës, edhe pse përvojat e tyre nuk janë të njëjta. Ndërsa një mësues thotë se ka shumë punëtori, tjetri mendon se nuk ka mjaftueshëm aktivitete të përbashkëta.

6. ÇFARË TREGOJNË TË DHËNAT E INSTITUCIONEVE

Në Preshevë, lëndën e zhvillojnë 30 mësues, por Komuna nuk ka të dhëna mbi kualifikimet e tyre apo zhvillimin profesional. Ajo gjithashtu thekson se nuk financon apo zbaton programe mbështetëse për nxënësit që ndjekin mësimin në gjuhën e pakicës kombëtare, përfshirë programe për përmirësimin e njohurive të serbishtes si gjuhë joamtare.

Në Bujanoc, Komuna ka dorëzuar të dhëna mbi shkollat dhe numrin e nxënësve, por jo mbi numrin e mësuesve të kësaj lënde, kualifikimet e tyre, fondin e orëve apo zhvillimin profesional.

Të dhëna më konkrete mbi kualifikimet e mësuesve janë siguruar nga Komuna e Medvegjës, nga të cilat rezultojnë se lëndën nuk e zhvillojnë gjithmonë mësues të arsimuar në fushën e gjuhës dhe letërsisë serbe. Në SHF „Jabllanica e Epërme“, lëndën e jep një ekonomist, ndërsa në SHF „Zenel Hajdini“ një mësues me diplomë në drejtësi. Në Shkollën Teknike „Nikolla Tesla“, gjatë një pjese të vitit shkollor 2025/2026, mësimin e ka zhvilluar përkohësisht një person pa kualifikimin e duhur.

Megjithatë, ka edhe shembuj të angazhimit të kuadrit të kualifikuar dhe të zhvillimit profesional. Në vitin shkollor 2026/2027, në Shkollën Teknike „Nikolla Tesla“, lëndën e zhvillon një profesor i diplomuar i gjuhës dhe letërsisë serbe, ndërsa dy mësues nga SHF „Banja e Sijarinës“ kanë ndjekur trajnim për zbatimin e planit dhe programit të Serbishtes si gjuhë joamtare.

Të dhënat institucionale tregojnë dallime ndërmjet shkollave dhe komunave sa i përket disponueshmërisë së kuadrit profesional, mundësive për zhvillim profesional dhe të dhënave mbi realizimin e lëndës. Ato nuk tregojnë se ekzistojnë kushte të njëtrajtshme në të cilat zhvillohet mësimi.

7. GJUHA SI URË, JO SI BARRIERË

Të kuptuarit dhe përdorimi i gjuhës serbe nuk janë vetëm çështje të mësimi të një gjuhe. Për të rinjtë që jetojnë në Serbi, njohja e saj mund të ketë një rol të rëndësishëm në zhvillimin personal dhe në lidhjen me pjesën tjetër të komunitetit. Kur një të riu i mundësohet të shprehet pa frikë nga gabimet dhe me më shumë vetëbesim, kjo nuk e ndihmon vetëm të zotërojë gjuhën, por edhe të orientohet më lehtë në arsim, komunikim dhe zhvillim profesional.

Në mjedise multietnike si Bujanoci, Presheva dhe Medvegja, krijimi i më shumë mundësive për komunikim dhe aktivitete të përbashkëta mund të kontribuojë jo vetëm në mësimin e gjuhës, por edhe në njohjen dhe lidhjen më të mirë ndërmjet të rinjve shqiptarë dhe serbë.

8. PËRFUNDIM DHE REKOMANDIME

Gjetjet tregojnë disa fusha ku nxënësit dhe mësuesit shohin hapësirë për përmirësimin e mësimin të Serbishtes si gjuhë joamtare:

- **Tekste të përshtatshme dhe trajnim i kuadrit:** Të sigurohen tekste dhe materiale mësimore të përshtatshme, si dhe mbështetje për mësuesit sipas nevojave të tyre. Përgjigjet tregojnë përvoja të ndryshme sa i përket disponueshmërisë së trajnimeve, ndaj është e rëndësishme të përcaktohet se ku ekziston mbështetja dhe ku ajo mungon.
- **Më shumë orë mësimi:** Të shqyrtohet mundësia e rritjes së fondit të orëve. Të dy mësuesit e anketuar mendojnë se rritja e numrit të orëve do të kontribuonte në mësimin më cilësor dhe më efikas të gjuhës serbe.
- **Qasje gjithëpërfshirëse dhe afirmative në klasë:** Të përshtaten ritmi dhe metodologjia e punës në mënyrë që mbështetja të marrin të gjithë nxënësit, pavarësisht nga njohuritë e tyre fillestare.
- **Mënyra më të larmishme dhe praktike të të nxënës:** Në mësim t'i kushtohet më shumë hapësirë bisedës, situatave praktike, punës në grup, lojërave dhe kuizeve, filmave, serialeve, muzikës dhe përmbajtjeve digjitale, të cilat nxënësit i përmendin si të dobishme për mësimin e gjuhës.
- **Mbështetje për vazhdimin e shkollimit:** Të shqyrtohen mundësitë e mbështetjes për të rinjtë që duan të studiojnë në Serbi në fushat që ata vetë i përmendin – mësim shtesë falas të gjuhës dhe kurse, mundësi për socializim, akomodim, transport, bursa dhe mbështetje financiare.
- **Organizimi i përmbajtjeve joformale dhe ndërkulturore:** Të nxiten aktivitete jashtëshkollore, kampe të përbashkëta, ekskursione dhe projekte që lidhin të rinjtë nga komunitete të ndryshme.

Kur gjetjet shihen së bashku, problemi nuk mund të reduktohet vetëm në vështirësitë individuale të nxënësve në mësimin e gjuhës serbe. Mësuesit që morën pjesë në anketë thonë se nxënësit nuk kanë tekste të përshtatshme, ndaj ata përdorin dhe përshtatin materiale të ndryshme. Të dhënat nga Medvegja tregojnë se, në disa shkolla, lëndën nuk e zhvillojnë mësues të arsimuar në fushën e gjuhës dhe letërsisë serbe, ndërsa Komuna e Preshevës nuk ka të dhëna mbi kualifikimet e 30 mësuesve që zhvillojnë mësimin e kësaj lënde. Për Bujanocin nuk janë dorëzuar të dhëna mbi numrin e mësuesve, kualifikimet e tyre, fondin e orëve apo zhvillimin profesional.

Në këto kushte, cilësia e mësimin nuk duhet të varet nga fakti nëse mësuesi arrin të gjejë vetë materiale të përshtatshme apo nga mundësia e një shkolle të caktuar për të siguruar kuadër profesional të kualifikuar. **Tekstet e përshtatshme, kuadri profesional i kualifikuar, fondi i mjaftueshëm i orëve dhe më shumë hapësirë për komunikim praktik përbëjnë fushat kyçe për përmirësimin e mëtejshëm të mësimin të Serbishtes si gjuhë joamtare.**

Shënim: Gjetjet nuk mund të përgjithësohen për të gjithë nxënësit dhe mësuesit në Bujanoc, Preshevë dhe Medvegjë, por tregojnë probleme dhe nevoja konkrete që përsëriten në përgjigjet e pjesëmarrësve: mungesa e teksteve të përshtatshme, nevoja për më shumë komunikim praktik dhe fond më të madh të orëve, përshtatja e mësimin me nivelet e ndryshme të njohurive të nxënësve dhe krijimi i më shumë mundësive për përdorimin e gjuhës jashtë klasës.

Autor i punimit: Bogdan Matiq